

SCHEMERING

Het was nog licht toen ik – op het uur tussen dag en avond wanneer het ál zo stil is – het dorp achter mij liet en de dijk opklom, die met luie wendingen de oude kustlijn volgt en al eeuwen de laaggelegen landen beschermt, en nadat ik op de kruin was aangekomen, keerde ik mij om naar het westen en zag hoe de contouren van de boerderijen en opstallen minuut na minuut meer opgingen in de donkerende boomgroepen door welke ze tegen storm en ontij beschermd worden, terwijl een ogenblik later een handvol ganzen zich losmaakte uit een weiland en gakkend een halve cirkel beschreef alvorens neer te strijken bij een plas waarover een clair-obscur was gelegd van zonlicht en van een laag aan de horizon liggende loodgrijze wolkenband waarachter de zon schuil ging zodat de wolk zwart werd en aan de onderzijde goudoranje en aan de bovenzijde zilver omrand, en toen ik mijn blik naar het oosten wendde waar de dag het al bijna verloren had van de nacht, was de volle maan reeds hoog aan de hemel gestegen in de tijd dat de zon aan de andere hemelstreek nog bezig was langzaam onder te gaan zodat de maan, die wachter van de aarde, nu hoog boven het oude water hing waarover ze een sluier van bleek licht wierp zodat het glinsterde als een vergeten maliënkolder van oud geciseleerd zilver.

DURGERDAM. IN DE DORPSKERK

Een paar honderd pas achter de lintbebouwing aan de dijk ligt de Dorpskerk van Durgerdam. De klinkerweg ernaartoe loopt over een smalle ophaalbrug waarvan het wit van de sprietten, de balken die met een ketting aan de brug verbonden zijn en hem ophalen, correspondeert met het wit van het torentje dat boven het geboomte uitsteekt.

De gevel van de kerk is aan het oog onttrokken door hemelsblauw steigerdoek. Het klappert wild in deze winderige morgen. Een paar jongens in schilderskiel komen naar buiten en ik ga naar binnen. Direct na de ingang staat overdwars een lange tafel op schragen waar werklieden in de weer zijn met thermoskannen en kommen. Het zicht op de kansel wordt belemmerd door de hoog opgetaste stapel stoelen die slordig met zeildoek is afgedekt.

Vanachter de zeildoekberg komt een lange man aanlopen. Hij wenst mij een goede morgen.

Ik beantwoord zijn groet. ‘U wilde net koffiedrinken,’ zeg ik, wijzend op de tafel.

‘Jazeker. Bent u van de belastingdienst?’

Ik ben even van mijn stuk gebracht. Maar dan zie ik de lach in zijn gezicht: ‘Veel erger,’ zeg ik ‘van de Fiod.’

Hij grijnst.

‘Mag ik even rondkijken?’

Dat mag.

Ik loop de kerk verder in. De kroonluchters zijn omwikkeld met witte doeken. Op de stenen vloer staat een ventilatieapparaat dat constant een harde ruis uitblaast. De lange man blijft bij mij in de buurt, niet omdat hij mij wantrouwt, maar uit nieuwsgierigheid en – zoals mij zal

blijken – uit lust tot onderwijzen.

Ik werp een blik op de met doek beschermde kansel en kijk daarna zoekend naar boven. ‘Ik zocht naar het sloopje, maar alles is ingepakt.’

De man bukt zich en licht een hoek van het zeildoek op. ‘Alles staat hier, stoelen, tafels en dergelijke. Alles onder het stof ondanks de lakens. Het sloopmodel staat voorlopig ergens anders, in een museum, geloof ik.’ Hij laat het doek weer vallen. ‘Bent u zelf dominee,’ vraagt hij wanneer hij zich weer heeft opgericht, ‘want veel vrouwen zijn dominee tegenwoordig.’

‘Nee,’ zeg ik.

‘Dan moet u deze horen.’ En daarop declameert hij, de vinger van zijn rechterhand als waarschuwing naar boven gericht: ‘Wanneer jij op de kansel staat / En over schuld en zonde praat, / herdenk dan ook eens in je preek / hoe jij die mooie meid bekeek.’ Na het uitspreken van de laatste regel richt hij zijn vinger op mij. ‘Kende u dat?’

‘Nee, dat kende ik niet.’

‘Heeft Willem Wilmink gemaakt.’

‘Ach,’ laat ik mij ontvallen en ik denk aan die bescheiden, verlegen man, die regelmatig bij Athenaeum Boekhandel kwam toen ik er werkte, en die toen – in een tijd dat rijm en grammaticale begrijpelijkheid verboden waren en moeilijke, hermetische gedichten *en vogue* – door de kritiek niet serieus werd genomen om zijn eenvoud, om zijn rijm, om zijn liefde voor de eenvoudige volksliedjes. Maar ik zeg:

‘Ik ken wel een anekdote over een dominee die een zeer losbandig leven leidde en die zijn gemeenteleden streng vermanend voorhield: “Doe naar mijn woorden en niet naar mijn daden.”’

‘Da’s ook een goeie.’

Ik wijs naar boven naar de galerij, die vers geschilderd is in een bepaalde kleur blauw. ‘Weet u hoe ze die kleur noemen? Turkoois is het niet.’

‘Nee. Heliogeen blauw, zou ik zeggen, met wat groen en geel erin gemengd. Als ik er een kleurwaaier bijhield, wist ik het.’

Maar dan kon hij mij alleen het nummer van de chemische samenstelling zeggen en ik ben nu juist op zoek naar een typering zoals schilders die zouden gebruiken, koningsblauw bijvoorbeeld of Berlijns blauw, of kobaltblauw, of korenbloemblauw, hemelsblauw of voor mijn part gvb-blauw.

Terwijl we teruglopen vertelt hij dat ze alleen de muren nog moeten sauzen en dat de kerk dan weer helemaal gereed is voor de eredienst.

Naast de tafel blijft hij staan.

‘Ziet u die voegnaden?’ Hij wijst naar beneden op twee naast elkaar liggende grafzerken. ‘Een vriend van me, die gids is, vertelde dat vroeger alleen de rijken in de kerk begraven werden. Na verloop van tijd werd het voegsel, hier, ziet u,’ hij wijst op een naad, ‘oud en ging het verkrummelen en wijken, zodat de stank ontsnapte. Vandaar de uitdrukking rijke stinkerds. Wist u dat?’

‘Nee, dat wil zeggen, ik wist wel dat die uitdrukking daarvandaan kwam, maar niet dat de stank door het losraken van het voegsel kwam.’

‘Dit is een zestiende eeuw kerkje,’ zegt hij met stelligheid wanneer we naar de deur lopen.

‘Nee hoor, het is van veel later datum.’

‘Kijk dan, dit hier bewijst het.’ Hij priemt zijn vinger naar

het predikantenbord dat meteen rechts van de deur hangt als je binnenkomt. ‘De eerste: Petrus Wijnstok, 1648.’

‘Zeventiende eeuw dus,’ mompel ik, maar ik weet niet of hij het gehoord heeft.

Als ik de kerk verlaten heb en mijn rondje over het kerkhofje heb gedraaid en nog eens terugkijk voor ik via de parkeerplaats over een onofficieel voetpaadje naar het Damrak zal lopen, schiet mij de geschiedenis van het kerkje te binnen. Inderdaad stond hier in de zeventiende eeuw een kerk, maar die is in 1840 wegens bouwvalligheid afgebroken. Op dezelfde plaats werd een nieuwe gebouwd. Wat nog aan materiaal bruikbaar was, werd hergebruikt, bijvoorbeeld een aantal glas-in-lood ramen. Van het interieur bleven doopvont, preekstoel, Hemonyklok en scheepsmodel uit de zeventiende eeuw behouden.

Over de lage grasdijk langs het Damrak loop ik verder het land in. In het weiland rechts van mij grazen roodbonte en zwartbonte koeien op gras dat al eens gemaaid is. Geen vogel te bekennen, ja een meerkoet met zijn jong en een eenzame eend. Een gloednieuw stalen loopbruggetje naar de rietvelden aan de overkant is met een hek afgesloten. En waar het Damrak overgaat in de ringsloot van de Durgerdammer Diepolder is een damhek zodat ik ook daar niet verder kan. Anderhalve kilometer naar het noorden staat de toren van Ransdorp stomp naar de hemel te wijzen.

En terwijl ik tegen het hek geleund een sigaret rook denk ik aan de soms opmerkelijke overeenkomst tussen de naam en het beroep dat de drager uitoefent. Zo herinner ik mij gelezen te hebben dat de allereerste predikant in Durgerdam van na de reformatie die nog in de Kapel preekte, de naam Strijd droeg. Moest een dominee in de begintijd van

het protestantisme niet over strijd lust beschikken om te vechten voor de calvinistische leer, tegen het reeds eeuwen gevestigde geloof en tegen nieuwe dwaalleren?

Toen Wijnstok in 1648 als predikant naar Durgerdam werd beroepen was het hervormde geloof, het calvinistische stevig geworteld, in die zin dat het de invloedrijkste denominatie was geworden. Wijnstok. Wat een prachtige naam voor een predikant. Vergelijkt niet Jezus zich volgens het evangelie van Johannes met de Wijnstok, zijn volgelingen met de ranken en zijn Vader met de Wijngaardenier? En dan ook nog Petrus heten. Inderdaad, het is de naam van degene die Jezus tot driemaal toe verloochende, maar ook de rots waarop de kerk gebouwd is. Een naam kortom, berstensvol symboliek.

Eenentwintig jaar bleef Petrus Wijnstok predikant van de Hervormde Gemeente Durgerdam. In 1669 komt er een einde aan. Niet omdat hij beroepen werd naar een andere plaats, niet omdat hij stierf, nee, omdat hij werd afgezet. Een dominee die wordt afgezet. Een intrigerende en niet alledaagse gebeurtenis. Wat zou de reden geweest kunnen zijn? Bezweek dominee Wijnstok onder de zware symboliek van zijn naam? Begon hij te vaak verlichting te zoeken in een beker geestrijk druivensap en zo meer naar de letter dan naar de geest van zijn naam te leven?

Ik doof mijn sigaret. De peuk neem ik mee. Als ik terugloop vallen mij tussen het donkergroene riet aan de overkant van het water de lisdodden op. Felgeel steken ze hun tong naar mij uit.

De dagen daarna blijft Wijnstok door mijn hoofd spoken. Kon ik die man zomaar van iets beschuldigen? Nee, eigenlijk niet. Maar omdat ik uit ervaring weet hoeveel werk het is

om zoiets uit te zoeken, had ik er niet veel zin in. Toch ging ik *contre cœur* aan de slag.

In een naslagwerk vond ik niet de reden, maar wel de exacte datum waarop hij werd afgezet. Door deze tijdsbepaling werd de hoeveelheid te raadplegen kerkelijke archieven overzichtelijker. En ik ontdekte een verwijzing naar Wijnstok en nóg een en toen nog een, ik kwam kortom zoveel over Petrus Wijnstok te weten dat ik een heel artikel aan hem had kunnen wijden. In ieder geval vond ik de reden voor zijn afzetting.

De Classis Edam, het kerkelijk bestuur waar Durgerdam onder viel, kwam op 18 februari 1669 in vergadering bijeen. Het was de zevende vergadering waarop het comportement, de handel en wandel, van Dominee Petrus Wijnstok op de agenda stond. En deze keer volgde een definitieve uitspraak.

Uit het uitgebreide verslag blijkt het volgende. Alle beschuldigingen uit de voorafgaande vergaderingen worden staande gehouden, als daar zijn: ‘veelvoudige dronkenschap’, zelfs op de preekstoel; ‘ergerlijke bejegeningen van die van den gerechte van Ransdorp’; ‘groot dronkenschap’ ook na zijn suspensie; het verzaken van zijn taak als predikant, ondanks ‘iteratieve vermaningen’ van de Classis. Daar is nog bijgekomen dat dominee Wijnstok getracht heeft zich te onttrekken aan het kerkelijk toezicht van de Classis door ‘sinister wegen en leugentaals’. Nadat aan het slot nog eens wordt opgesomd wat Petrus Wijnstok allemaal op zijn kerfstok heeft, concludeert de vergadering dat al deze dingen ‘in een leeraar van den gereformeerde kerke ten hoogsten censurabel zijn’, en deporteert zij Petrus Wijnstok ‘van de dienst der kerke.’